

УДК 378.147

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ТА МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Дар'я Аксьонова

аспірантка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти,
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна
ORCID ID 0000-0002-7468-7103
dasha_aksionova@ukr.net

Юлія Кулінка

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна
ORCID ID 0000-0001-7440-6036
kulinkapmt@gmail.com

Анотація. Стрімкі соціально-економічні зміни в суспільстві є рушійною силою для розвитку усіх сфер життєдіяльності людини та вимагають перебудови та удосконалення підходів та методів на всіх етапах освітнього процесу. Стаття присвячена проблемі теоретичних аспектів формування мовної особистості фахівців сфери обслуговування, висвітлюється актуальність проблеми виховання висококваліфікованого фахівця сфери обслуговування, перераховуються основні закони та нормативно-правові акти, які регулюють вимоги до підготовки фахівців сфери обслуговування. Розглянуто компетентнісний підхід до формування фахівців сфери обслуговування, як підґрунтя мовно культурного розвитку, виділені та охарактеризовані основні варіанти класифікацій компетентностей. Розкривається поняття мовного вміння та різні підходи до диференціації та стратегій спілкування. Аналізується комунікативна компетентність та основне коло вмінь, які вона охоплює. Досліджено лінгводидактичну літературу та зроблена порівняльна характеристика таких понять як «мовленнєва компетентність» та «мовна компетенція», визначена суть, структура та їх основні функції і структурні компоненти. У статті висвітлюється важливість володіння відповідними мовними нормами та навичками для формування професійної особистості фахівця сфери обслуговування, важливість комунікативної культури як засобу й умови формування професійної особистості.

Ключові слова: компетентність; фахівці сфери обслуговування; мовне вміння; комунікативна компетентність; мовленнєва компетентність; мовна компетентність; функції професійної мовної компетентності; особливості мовленнєвої компетентності для фахівців сфери обслуговування.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Відповідно до реалій сьогодення стає очевидним те, що необхідні значні зміни в системі професійної (професійно-технічної) освіти. Сучасний етап розвитку суспільства висуває нові

професійні вимоги до якості фахової підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, головним показником якої є професійна компетентність, що характеризується сформованістю спеціальних знань, умінь і якостей, необхідних для успішного розв'язання професійних завдань, що постають перед сучасними працівниками та роботодавцями. Тому перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти постає завдання забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватись до соціально-економічних перетворень сьогодення. Стає необхідним перехід до систем навчання, що зорієнтований на формування як особистісних якостей фахівця, так і компетенцій у майбутній професійній діяльності. Основні вимоги до фахівців сфери обслуговування регулюють наступні закони та нормативно-правові акти: закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про туризм» (2013); Концепція Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2016-2020 рр. Від діяльності фахівців сфери обслуговування, їх кваліфікаційного рівня залежить якість побуту суспільства, що зумовлює актуальність належної підготовки до здійснення професійних завдань. З огляду на це, в системі професійної підготовки фахівців сфери обслуговування широко впроваджується саме компетентнісний підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У визначенні компетенцій не існує єдиного погляду щодо їхньої структури. Педагогічна теорія і практика демонструє безліч варіантів класифікацій компетенцій. У дослідженнях низки авторів (Ашиток, 2016; Богун, 1997; Зимня, 2006; Шевчук, 2015) визначена така сукупність ключових компетенцій випускника закладу професійної освіти:

- базові компетенції – багатофункціональність (виконання широкого кола проблем професійної діяльності);
- соціальна компетенція – здатність брати на себе відповідальність і приймати власні рішення, продуктивно взаємодіяти з учасниками професійної та соціальної сфери;
- психологічна компетенція, яка включає навички рефлексії, досвід міжособистісної взаємодії та самореалізації;
- інформаційна компетенція, яка полягає в оволодінні новими інформаційними технологіями;
- комунікативна компетенція, яка передбачає володіння вміннями до спілкування, високий рівень культури мовлення;
- валеологічна компетенція, яка передбачає наявність знань і умінь у галузі охорони здоров'я;
- екологічна компетенція, яка базується на знаннях законів розвитку і

взаємодії природи і суспільства та екологічній відповідальності за професійну діяльність.

Вільне володіння та оперування мовами, досконале знання всіх норм державної мови забезпечує сприятливу та продуктивну діяльність будь-якого фахівця. Найбільш гостру проблему в ґрунтовній лінгвістичній обізнаності та недостатньому володінні мовними нормами відчують студенти сфери обслуговування, оскільки мовлення в подальшій їх роботі виступає одним із показників їх професіоналізму, джерелом та носієм інформації, засобом налагодження бізнес контактів та співпраця з міжнародними партнерами. Аналізуючи дану ситуацію, стає зрозумілою необхідність переоцінки застарілих та впровадження новітніх педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій та методів навчання, пошуку новітніх ефективних форм, засобів та можливих напрямків і шляхів удосконалення мовленнєвої культури майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Вирішенню проблеми формування мовленнєвої компетентності присвячені наукові дослідження Л. Мацько, А. Нікітіної, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Струганець, Г. Шелехової та ін. Удосконалення професійного мовлення майбутніх фахівців різних галузей стало предметом наукових студій З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіної, І. Дроздової, С. Карамана, К. Климової, О. Семенов, Т. Симоненко, В. Шляхової та ін. У дисертаційних працях Л. Барановської, Г. Берегової, О. Бугайчук, Л. Васецької, Л. Головатої, Ж. Горіної, Н. Костриці, К. Лихачової, Л. Лучкіної, В. Михайлюк, Т. Окуневич, Т. Рукас, Л. Рускуліс, Н. Тоцької, І. Черних та ін. розкрито певні аспекти проблеми формування професійного мовлення студентів професійних, професійно-технічних закладів освіти.

Проблема формування професійної мовленнєвої або комунікативної компетентності фахівців сфери обслуговування, для яких володіння мовними засобами є обов'язковим компонентом майбутньої фахової діяльності, потребує подальшого науково-педагогічного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – теоретично обґрунтувати та проаналізувати особливості формування мовної та мовленнєвої компетенцій у майбутніх фахівців сфери обслуговування; порівняти сутність «мовної» та «мовленнєвої» компетенцій у науковій літературі, визначити підходи науковців до сутності даних феноменів.

Результати дослідження. Професійна діяльність фахівців сфери обслуговування пов'язана з щоденною комунікацією у різних сферах діяльності. Основною метою підготовки фахівців сфери обслуговування є підготовка до

зустрічі з реальними професійними викликами. Основним шляхом реалізації поставленої мети є педагогічна стратегія націлена на досягнення вільної професійної комунікації з клієнтами різних сфер обслуговування. Така стратегія включає в себе розвиток мовних умінь особистості.

Мовне вміння – це здатність людини здійснювати ту чи іншу мовну дію в умовах вирішення комунікативних завдань на основі комплексних навичок, при цьому мова являє собою творчу діяльність. При наявності мовленнєвих умінь мовець не думає, якими засобами висловити свою думку, а відтворює все автоматично та логічно.

У психолого-педагогічній літературі пропонується диференціювати види спілкування у залежності від різноманітних його характеристик і особливостей:

- міжособистісне, міжгрупове, міжсоціумне, спілкування між особистістю та групою – за кількістю учасників;
- вербальне та невербальне – за способом спілкування;
- офіційне та неофіційне – за умовами спілкування;
- настановне та інформаційне – за завданнями;
- контактне та дистантне – за позицією комунікантів (Леонтьєв, 1997).

Єдиної типології стратегій спілкування поки що не створено. Так, Т. ван Дейк залежно від дискурсів виокремлює такі стратегії: когнітивні, контекстуальні, розуміння, мовленнєві, семантичні, синтаксичні, схематичні, текстові та ін. (Дейк, 1989). Він вважає, що саме мовленнєві стратегії визначають загальний «стиль» взаємодії комунікантів, тобто, як і якими засобами може бути досягнута мета. Наприклад, мовець може сповідувати стратегію ввічливості, яка буде визначати, який семантичний зміст варто висловлювати, а який – ні, які мовленнєві акти доречні, а які – ні і яке стилістичне оформлення прийнятне в певній ситуації.

Інші дослідники розрізняють два типи стратегій спілкування: власне комунікативну і змістову. Власне комунікативна стратегія – це правила і послідовність комунікативних дій, яких дотримується адресант. Змістова стратегія – це покрокове змістове планування мети з урахуванням наявного «мовного матеріалу» (мовного коду) в межах кожного ходу (кроку) в комунікації.

Обидва типи стратегій визначають загальний «стиль» взаємодії в спілкуванні, тобто, як і якими способами й засобами може бути досягнута мета комунікації.

У лінгвістичній літературі виділяють також кооперативні та некооперативні стратегії мовленнєвого спілкування. Кооперативні стратегії втілюються в інформативні та інтерпретативні діалоги (полілоги) – поради, обмін думками, розповіді, повідомлення тощо. Некооперативні знаходять своє втілення в конфліктах, суперечках, претензіях, погрозах, ухиляннях від відповіді тощо (Бацевич, 2004).

Дослідники (Ашиток, 2016; Богун, 1997; Зимняя, 2006; Шевчук, 2015) переконливо довели, що сформовані мовленнєві вміння є виявом професіоналізму й розробили методичні рекомендації з розвитку мовленнєвих умінь і навичок студентів різних профілів навчання, визначають сутність і зміст комунікативності, де мовлення є домінуючим компонентом, пропонують методіку управління процесом формування мовленнєвих умінь у системі навчання. Адже визначальна роль у формуванні мислячої, активної, творчої, національно свідомої особистості належить саме мові.

Детальне дослідження поставленої проблеми висвітлює наступне: комунікативна компетенція передбачає широке коло вмінь, серед яких виділяють прості та складні комунікативні вміння.

До простих вмінь відносять:

– вміння вербального і невербального спілкування, тобто, вміння, говорити, слухати, використовувати жести, міміку, пантоміміку, погляд, інші невербальні засоби;

– вміння розподіляти свою увагу;

– вміння соціальної перцепції (сприймати та розуміти внутрішній стан партнера за зовнішніми ознаками);

– вміння здійснювати прогнозування реакції партнера по спілкуванню; вміння «подавати себе» у спілкуванні з даною аудиторією;

– вміння керувати своєю поведінкою в спілкуванні.

Складні комунікативні вміння розподіляють на:

– вміння встановити діловий та емоційний контакт з партнерами;

– вміння організувати пристосування у спілкуванні;

– вміння здійснювати «комунікативну атаку»;

– вміння втримати і перехопити ініціативу в спілкуванні;

– вміння спрямовувати процес спілкування на розв'язання педагогічних завдань (Бацевич, 2004).

Для здійснення характеристики і оцінки професійних комунікативних умінь на базі визначених двох блоків А. Капською розроблено критерії професійних рівнів готовності до комунікативної дії .

Високий рівень – фахівець вільно володіє мовленнєвими вміннями, вміє прогнозувати результати комунікативного процесу, добирати адекватну цілям інтонацію; він має чітку установку на оволодіння різними видами мовлення і може уже на перших порах роботи реалізувати власні вміння не менше як у п'яти видах діяльності.

Низький рівень сформованості мовленнєвих умінь характеризується тим, що у фахівця недостатньо сформовані вміння. В комунікативний процес він включається лише за вимогами керівників закладів. Не проявляє інтересу до особливостей комунікативного процесу, його поліпшення за рахунок удосконалення власних мовленнєвих умінь. Проте охоче включається в комунікативний процес лише тоді, коли його зацікавлює конкретна проблема і коли бачить цікаві шляхи її вирішення (Капська, 1986).

У лінгводидактиці мовленнєву компетентність трактують як:

– практичне оволодіння українською мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, дотримання в усних і писемних висловлюваннях мовних норм (Горошкіна, 2007);

– діяльність людини, спрямовану на розуміння або створення тексту (усного або писемного), що здійснюється в процесі мовленнєвої діяльності, мовленнєва компетенція «як комплексне поняття, яке, спираючись на мовну компетенцію, охоплює систему мовленнєвих умінь (уміння вести діалог, сприймати, відтворювати і створювати усні й писемні монологічні й діалогічні висловлювання різних видів, типів, стилів і жанрів тощо), що необхідно людині для спілкування у різних ситуаціях» (Пентиліук, 2011);

– уміння адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях, використовувати для цього мовні, позамовні (міміка, жест) та інтонаційні засоби виразності мовлення (Богущ, 1997);

– важливу інтегральну якість людини, що сприяє її соціалізації, виявляється в здатності та готовності до користування мовними засобами, закономірностями їх функціонування для побудови та розуміння мовленнєвих висловлювань (Черних, 2010).

Опрацьовані наукові джерела показують, що визначення поняття «мовленнєва компетентність майбутнього фахівця сфери обслуговування» залежить від сприймання та тлумачення ролі мовлення в професійній діяльності. За класифікацією професій Є. Клімова, сфера обслуговування належить до системи «людина – людина». Вимоги до людей цього типу професій такі: прагнення до спілкування, уміння контактувати з незнайомцями, уміння слухати, здатність володіти мовленням, невербальними засобами спілкування, здатність

знаходити спільну мову з різними людьми, уміння їх переконувати, розв'язувати проблемні питання, уміння адаптуватись до певного середовища (Клімов, 1996).

Стає зрозумілим, що мовленнєва компетентність є результатом досвіду спілкування між людьми, тому що формується в умовах безпосередньої взаємодії, що дає змогу особистості використовувати мову для досягнення цілей, поставлених конкретною мовленнєвою ситуацією та вирішення проблем засобами мови. Структура мовленнєвої компетентності охоплює вміння та навички у говорінні, аудіюванні, читанні та письмі.

Поняття «мовна компетентність» започаткував американський вчений Ноам Хомський, який трактував мовну компетентність як ідеальне знання мовця-слухача своєї мови. Вона формувалася внаслідок взаємодії вроджених знань і пасивно засвоєного мовного матеріалу. Представники інших шкіл поняття «мовна компетентність» розглядали не як вроджене явище, а як результат процесу соціалізації. Закон України «Про вищу освіту» пояснює компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну або освітню діяльність (закон України «Про вищу освіту, 2014). На думку О. Гриджук, компетентність – це інтегрально якісна особистісна характеристика студента, його здатність ефективно працювати, нестандартно підходити до вирішення проблемних ситуацій, що виникають у різних сферах його життєдіяльності (Гриджук, 2018). А. Богуш в своїх роботах тлумачить мовну компетенцію як вміння коректно та адекватно користуватися мовою у практичній діяльності мовними та позамовними (міміка, жести, рухи) засобами (Богуш, 1997).

Ю. Апресян до мовної компетенції відносить уміння перефразовування висловлювань, розрізнення синонімії та омонімії, правильних і неправильних (девіативних) речень (Апресян, 1995, як цитується у Бацевич, 2004). Д. Хаймс вважає, що компетенція – це не тільки володіння граматикою й словником, а й знання умов, ситуацій, в яких відбувається мовленнєвий акт (Хаймс, 1975, як цитується у Бацевич, 2004). Він розширив обсяг цього лінгвістичного поняття, перетворивши його на одне з найважливіших понять соціолінгвістичної та комунікативної компетенції.

Основними функціями професійної мовної компетентності є:

– пізнавальна функція (відображення) професійної мовленнєвої компетентності тісно пов'язана з роллю мовлення у здійсненні вищих психічних функцій людини, особливо з мисленням;

– інформативна функція (повідомлення) професійної мовленнєвої компетентності пов'язана з передачею і присвоєнням інформації (отримання знань, оволодіння уміннями та навичками) в освітньому процесі та створення сприятливого середовища для успішного педагогічного процесу;

– комунікативна функція професійної мовленнєвої компетентності полягає в передачі інформації, обмін думками;

– стимулююча (мотиваційна) функція професійної мовленнєвої компетентності обумовлена цілісно-орієнтованим ставленням до професії і проявляється в мовленнєвій поведінці.

Перераховані функції в реальному освітньому процесі взаємопов'язані та можуть доповнювати та корегувати одна одну.

Структурні компоненти мовної компетенції:

– лексична компетенція, яка передбачає наявність певного запасу слів у межах професійного розвитку та доречно їх вживання;

– фонетична компетенція, що передбачає правильну вимову всіх звуків та звукосполучень мови і володіння інноваційними засобами виразності (темп, тембр, сила голосу, логічний наголос);

– граматична компетенція – граматично правильне мовлення у практичній мовленнєвій діяльності фахівця;

– діалоґічна компетенція – звернення уваги на монологічне та діалоґічне мовлення;

– комунікативна компетенція – розвиток мовленнєвого спілкування, етикету та норм.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, можна сказати, що мовна компетенція – це дотримання та використання загальноприйнятих правил та норм професійного спілкування на практиці та успішне їх застосування у професійній діяльності.

Мовна компетентність є передумовою становлення мовленнєвої компетентності, а мовленнєва компетентність визначається суб'єктивним утворенням, що містить сукупність мовних та мовленнєвих знань. Мовленнєва компетенція є більш широким поняттям, яке включає в себе і мовну компетенцію. Мовленнєва компетенція є підґрунтям формування комунікативної компетенції. Засобами формування є мовленнєві вміння. На сучасному етапі розвитку сфера обслуговування має адаптуватися до значних змін у соціально-економічному житті суспільства, освоювати основи професійного спілкування та розширювати соціокультурний кругозір задля створення висококваліфікованих кадрів. Суспільство потребує нового покоління

компетентних фахівців, які є універсальними і поєднують фундаментальні знання та ґрунтовну практичну підготовку з конкретної галузі, здатні орієнтуватись у світі, де щодня відбуваються зміни, знаходити раціональні способи дії у складних непередбачуваних ситуаціях. Професійна підготовка фахівця сфери обслуговування має комбінувати мовну теорію, в основі якої лежать сучасні здобутки науки і техніки, з практикою майбутньої професійної діяльності.

Опрацьовуючи сучасну теорію мовної та мовленнєвої компетентності фахівців сфери обслуговування, очевидно, що дана проблема потребує ґрунтовного дослідження та пошуку нових дидактичних та практичних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ашиток, Н. (2016). Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки фахівців у вищій школі. Людинознавчі студії. *Серія «Педагогіка»*, 3 (35), 5–9.
2. Бацевич, Ф. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ, Україна: Академія.
3. Богун, С. і Чипиленко, Н. (2001). Інноваційний підхід до формування професійного іміджу педагога у системі післядипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, 6, 7–31.
4. Богуш, А. (1997). *Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації*. Київ, Україна: ІЗМН.
5. Горшкіна, О. і Нікітіна, А. (2007). *Культура мовлення вчителя – словесника*. Луганськ: СНД Резніков.
6. Гридчук, О. (2018). *Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей*. (Дис. канд. наук). Херсон: Херсонський державний університет.
7. Дейк, Т. (2000). *Язык. Познание. Коммуникация*. Б.: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ.
8. *Закон України «Про вищу освіту», 2014* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради*, 37–38.
9. Зимняя, И. (2006). Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблеме образования? *Высшее образование сегодня*, 8, 20–26.
10. Капська, А. (1986). *Виразне читання*. Київ, Україна: Просвещение.
11. Капська, Л. (1997). *Педагогіка живого слова*. Київ, Україна: ІЗМН.
12. Климов, Е. (1996). *Психология профессионального самоопределения*. Ростов-на-Дону: Феникс.
13. Леонтьев, А. (1997). *Психология общения: Пособие для дополнительного образования*. Москва: Смысл.
14. Пентелюк, М., Маруніч, І., і Гайдасенко, І. (2011). *Ділове спілкування та культура мовлення*. Київ: Центр учбової літератури.
15. Черних, І. (2010). Висвітлення поняття «мовленнєва компетентність» у сучасній лінгвістиці. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, Ч. 2, №22(209), 38–44.
16. Шевчук С. (2015). *Інноваційна діяльність педагога професійної школи*. Біла Церква, Україна: БІНПО УМО АПНУ.

THEORETICAL ASPECT OF FORMATION OF LANGUAGE AND SPEECH COMPETENCES OF SERVICE SPECIALISTS

Д. АКСЬОНОВА, Ю. КУЛІНКА
Теоретичний аспект формування мовної та мовленнєвої компетентностей
фахівців сфери обслуговування и

Daria Aksonova
post-graduate student of
the Department of Pedagogy and Technological Education Methods
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7468-7103
dasha_aksionova@ukr.net

Yuliia Kulinka
Candidate of Pedagogy, Associate Professor of the
Department of Pedagogy and Technological Education Methods
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-7440-6036
kulinkapmto@gmail.com

Abstract. Socio-economic changes in society, the dynamic development of economic processes is the driving force for the improvement of all spheres of society. Actualization of the professional competence is an essential way in developing of modern, up-to day society that can face and solve professional tasks with the sense of understanding. The paper highlights the need for educational transformations in the system of professional training in the service sphere, in particular, search for innovation forms, new techniques, interactive technologies of teaching at all stages of educational process. The article is devoted to the problem of theoretical aspects of formation of language personality of service specialists, highlights the urgency of the problem of education of highly qualified service specialist, lists the basic laws and regulations governing the requirements for training service professionals. The competence approach to the formation of service specialists as a basis for linguistic and cultural development is considered, the main variants of classifications of competencies are singled out and characterized.

The concept of language skills and different approaches to differentiation and communication strategies are revealed. Communicative competence and the main range of skills it covers are analyzed. The linguodidactic literature is studied and the comparative characteristic of such concepts as “speech competence” and “language competence” is made, the essence, structure and their basic functions and structural components are defined. Certain communication strategies have determined that language competence is the ability of an individual to use language to achieve goals in a particular professional activity, and speech competence is a broader concept that contains a set of language and speech knowledge and a prerequisite for the formation of communicative competence. The article highlights the importance of having the appropriate language norms and skills for the formation of a professional personality of a service specialist, the importance of communicative culture as a means and conditions for the formation of a professional personality. The necessity of carrying out of new scientific researches and search of corresponding didactic and practical decisions in the questions of organization and realization of professional language training of future specialist of the service sphere, creation of the appropriate educational linguistic environment in institutions of professional (vocational-technical) education has been proved.

Key words: competence; service specialists; language skills; communicative competence; speech competence; language competence; functions of professional language competence; features of speech competence for service specialists.

REFERENCES

1. Ashytok, N. (2016). Kompetentnisnyy pidkhid yak metodolohiya profesiynoyi pidhotovky fakhivtsiv u vyshchyy shkoli [Competence approach as a methodology of professional training in higher education]. *Lyudynoznavchi studiyi. Seriya "Pedahohika"*, 3(35), 5–9. [in Ukrainian].
2. Batsevych, F. (2004). *Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky [Fundamentals of communicative linguistics]*. Kyiv, Ukraine: Akademiya. [in Ukrainian].
3. Bohun, S. & Chypylenko, N. (2011). Innovatsiynyy pidkhid do formuvannya profesiynoho imidzhu pedahoha u systemi pislyadyplomnoyi osvity [An innovative approach to the formation of the professional image of a teacher in the system of postgraduate education]. *Pislyadyplomna osvita v Ukrayini*, 6, 27–31. [in Ukrainian].
4. Bohush, A. (1997). *Vytoky moalennyevoho rozvytku ditey doshkilnoho viku [Origins of speech development of preschool children: program and methodical recommendations]*. Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
5. Horshkina, O. & Nikitina, A. (2007). *Kultura movlennya vchytelya – slovesnyka [The culture of speech of the teacher-linguist]*. Luhansk: SND Reznikov. [in Ukrainian].
6. Hrydzhuk, O. (2014). *Teoretyko-mktodychni zasady formuvannya movnokomunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv lisotekhnichnykh spetsialnostey [Theoretical and methodological principles of formation of linguistic and communicative competence of future specialists in forestry specialties]*. (Doctoral dissertation). Kherson, Kherson state university. [in Ukrainian].
7. Deyk, T. (2000). *Yazyk. Poznaniye. Komunikatsiya [Language. Cognition. Communication]*. B.: BGK im. I. A. Boduena de Kurtene. [in Russian].
8. Zakon Ukrayiny "Pro vyshchu osvitu", 2014 (Verkhovna Rada). Vidomosti Verkhovnoyi Rady, no 37–38. [in Ukrainian].
9. Zimnyaya, I. (2006). Kompetentnostnyy podkhod. Kakovo yego mesto v sisteme sovremennykh podkhodov k probleme obrazovaniya? [Competence approach. What is its place in the system of modern approaches to the problem of education?]. *Vyssheye obrazovaniye segodnya*, 8, 20–26. [in Russian].
10. Kapska, A. (1986). *Vyrazne chytannya [Expressive reading]*. Kyiv, Ukraine: Prosveshchenye. [in Ukrainian].
11. Kapska, L. (1997). *Pedahohika zhyvoho slova [Pedagogy of the living word]*. Kyiv: IZMN. [in Ukrainian].
12. Klimov, Ye. (1996). *Psikhologiya professional'nogo samoopredeleniya [Psychology of professional self-determination]*. Rostov-na-Donu: Feniks. [in Russian].
13. Leonit'yev, A. (1997). *Psikhologiya obshcheniya [Psychology of communication]*. Moscow: Smysl. [in Russian].
14. Pentelyuk, M., Marunych, I. & Haydayenko, I. (2011). *Dilove spilkuvannya ta kultura movlennya [Business communication and speech culture]*. Kyiv, Ukraine: Tsentр uchbovoyi literatury. [in Ukrainian].
15. Chernykh, I. (2010). Vysvitlennia poniattia "movlennyeva kompetentnist" u suchasni linhvistytsi [Elucidation of the concept of "speech competence" in modern linguistics]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 2, №22(209), 38–44. [in Ukrainian].
16. Shevchuk, S. (2015). *Innovatsiina diyalnist pedahoha profesiynoi shkoly [Innovative activity of a teacher of a vocational school]*. Bila Tserkva, Ukraine: BINPO UMO APNU. [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції 16.10.2021 р.